

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

(Bz) Teat.
Moral.

NÅGRA ORD

OM

VERLDENS GLÄDJE

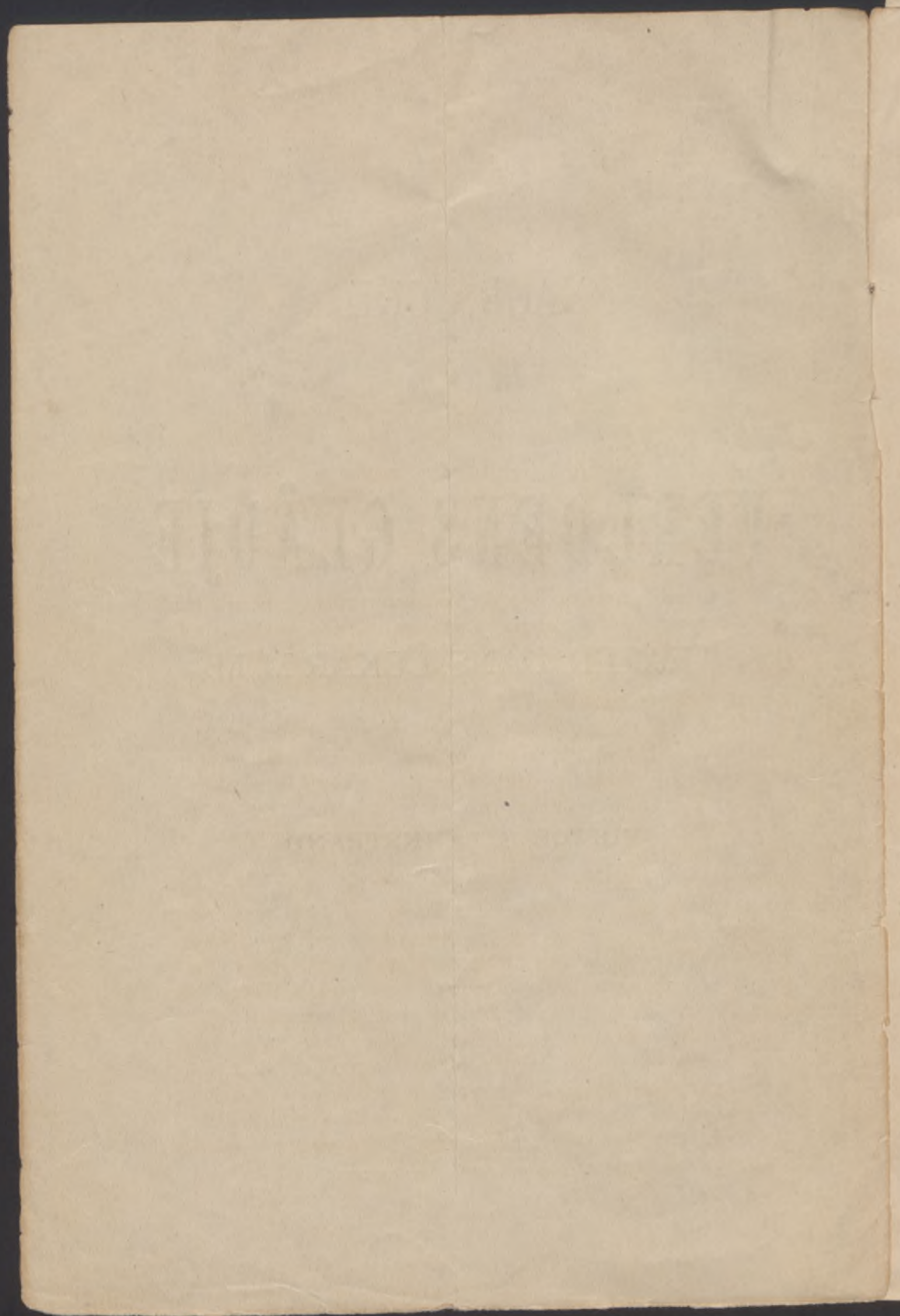
TEATER, DANS, LEKAR M. M.

AF

VIKTOR E. LENNSTRAND.

STOCKHOLM 1892.

G. WALFRID WILHELMSSONS BOKTRYCKERI.

För de kristne är »glädjen i Jesus» den enda sanna och verkliga glädjen. »Verldens glädje» tänkes alltid såsom något syndigt och ondt. Det kan ju då icke vara ur vägen att man tar denna af de kristne alltid så förkättrade glädjen en smula i försvar.

I hvarje predikan tala de verkligt kristliga presterna och predikanterna om »verlden», »verldens barn», »verldens nöjen», »verldens frid», men alltid såsom något mycket farligt, något som man har att akta sig för, skilja sig ifrån och bedja guden nådigt bevara sig för.

När jag en gång sjelf var kristen, betraktade jag kyrkan som förgården till himmelen och teater, musiksalonger, cirkus såsom förgården till helvetet. Och de som gingo i kyrkan eller missionshuset och sutto der och sågo ledsna ut i medvetandet om sin totala syndfullhet och lyckan af Jesu korsfästelse — endast de kunde ha hopp om att en gång med guldkrona på hufvudet och en palm i handen sjunga Mose och Lammets sång i det nya Jerusalem, men »verldens barn» som föredrogo den fria naturen framför kyrkan, en aftons glada förströelse i ett godt och lyckligt hem framför aftonsången, en nutidsroman framför Davids psalmer eller en konsert framför bönemötet — dessa ogudaktiga menniskor ansåg jag vara utanför »de heligas samfund» och utan hopp hemfallna åt den eviga fördömmelsen; och alla de kristna, med hvilka jag dessa år umgicks, delade med mig samma vidskepliga tro. Och ännu i dag fins det i vårt land tusenden och åter tusenden inskränkta kristna som ha samma beklagliga missuppfattning af lifvet.

Jag vill visst icke säga något ondt om dessa män och kvinnor. Jag känner dem för väl. De hafva nu en gång genom presternas hot med helvetet och den eviga fördömmelsen fjettrats i dessa fördomar, och för sin eviga salighets skull våga de icke tvifla eller tänka en sjelfständigt tanke, ty deras andliga ledare ha försäkrat dem att gud betraktar tviflet som synd, ja, såsom den riktiga kardinalsynnen, modren till alla andra synder, och för att icke kastas i det eviga pinorummet, der det är gråt och tandagnisslan våga de icke annat än tro, blindt tro allt hvad presterna säga, och söndag ut och söndag in höra de tutas i sina öron att vårt mål icke är att vara lyckliga och få det bra här i jemmerdalen utan att tåligt bära korset och genom lidande beredas för den himmelska saligheten. På detta sätt draga presterna ett svart sorgedok öfver lifvet och människorna. Vi äro, säga de, icke annat än syndare. Hvarje egen tanke, känsla eller handling är synd och »från hjessan till fotabjellet fins ej en hel fläck utan det är idel sår, blånader och bölder.» Och den enda ljuspunkten i detta elände och all denna uselhet är Jesus. Han har lidit hvad vi förtjenat, och om vi äro med om detta och sedan hålla oss lugna, så bli vi frälsta. Men utom glädjen i Jesus, i hans blod och sår, kunna dessa enfaldiga kristna ej tänka sig någon sann och tillåten glädje. Under det de på detta sätt i sin inbillning söka värma sig vid målade eldar, förneka de den ädla glädje som verkligheten ofta kan bjuda på. I den menskliga naturen fins enligt deras mening intet godt och allt hvad som dertill hörer är förbannadt. Endast för ett par söndagar sedan hörde man en prest i en af Stockholms kyrkor tala om föreningen mellan man och kvinna såsom stridande mot ett fullkomligt och helgadt lif. I den första kristna tiden och ännu mer i medeltiden fans det också tusenden, som genom sjelfplågning, späkning, stympning och en i system satt lifstidstortyr trodde sig behaga honom deruppe och göra sig värdiga himlens fröjder. Ännu i dag söker man i guds namn göra slika tänkesätt gällande. En frisk rundkindad och lifsglad man och kvinna misstänkes alltid för att ej vara en lefvande kristen, men att gå och sucka, vara hängsjuk och jemra sig öfver sin stora syndfullhet och sjunga om Jesu blod och sår — det vittnar alltid om ett sant kristligt sinne!

Den kristna glädjen

är en glädje, som endast kan fylla ett i okunnighet famlande och af vidskepelse fylldt sinne. Den kristna glädjen är en glädje öfver ämnen, som ingen bildad man eller kvinna i vår tid kan finna goda och sanna.

Vi behöfva en friskare, naturligare och sannare lifsåskådning, som låter oss vara människor och behålla vårt sunda förnuft, lär oss huru vi skola vara lyckliga utan att bli vidskepliga och få en frisk själ i en frisk kropp.

Vi äro icke så genomförderfvade som kristendomen lär. Det är osanning att denna jorden är bestämd att vara en evig jemmerdal. Det fins ljus och värme nog här, blott vi få blicken öppnad derför och förstå att taga vara derpå.

Visst har himlen moln, men det är väl icke alltjemt mulet för det. Icke är vår verld den bästa som kan tänkas, men den kunde vara sämre och vi kunna göra den bra mycket bättre än den är och böra ej förneka det goda som verkligt fins.

När jag vill skrifva något om »verldens» af de kristne så mycket förkättrade glädje, börjar jag att tala om

naturens oskyldiga nöjen.

Jag tänker t. ex. på sommaren på landet med dess vexlande behag, dess friska förströelse, dess oförgätliga vår- och sommardagar i skogen och på hafvet. Jag tänker på dessa stilla dagar, då himlen är klar och blå och endast en och annan snöhvit molntapp seglar likt nytvättad ull deruppe — då det vida hafvet ligger lugnt och spegelblankt eller då det af en sakta bris krusas i glittrande böljor som skvalpa mot strandens grönmossiga stenar. Eller jag tänker på dessa luftrenande stormiga dagar, då de upprörda vågorna brusa fram och bryta sig i hvitt skum på sjöarnes dånande bränningar. Är väl den känsla af lif och lust som då fyller våra sinnen, kommer blodet att purpra våra kinder, pulsarne att slå af fröjd och hjertat att klappa fortare, något ondt — skulle i denna känsla finnas något orätt, något syndigt? Eller jag tänker på dessa friska seglatser, då seglen fyllas af den ilande vinden och båten gungar fram på böljornas svall, — är den glädje som då genomströmmar oss, den nervsystemets jemvigt, den fysiska och andliga helsa och kraft vi då erfara

— är det något orätt, något syndigt? — till och med om det så vore på sjelfva söndagen!

Eller jag tänker på dessa andra sommarens många nöjen, som kropparbetaren under närvarande förhållanden så sällan får njuta af — dessa glada vandringar i skog och på berg, och dessa färder till landskap med ett särregt nationellt lif, provinciela seder och bruk, språk och vanor — dessa sommarturer, under hvilka man kommer vårt nationalskynne närmare på lifvet och lärer älska detta folk med dess minnen, egendomligheter och skiftningar — skulle i dessa nöjen finnas något ondt?

Eller jag tänker på vinterns nöjen och idrotter. Jag vet det fins många kristna som anse det vara synd att åka skriskor. Endast den som ej känner de kristna och ej umgås med kristna kan förneka detta. Det fins hundratals kristna föräldrar, som för sitt samvetes skull ej kunna tillåta sina barn att åka skriskor och aldraminst på en söndag. Jag säger: den stund barnen få använda ute i det fria är bättre använd än om ni tvingade dem läsa tio kapitel i bibeln utantill. Det gör dem friska och lifskraftiga och aflägsnar från dem mycket ondt.

Till »verldens nöjen» hör väl, enligt de kristnes mening, i första rummet

dansen.

De som vilja anses vara sanna och lefvande kristna fördöma afgjordt dansen och säga, att det är synd att dansa. Och dock omtalas det ju ganska ofta i gamla testamentet, att de s. k. helige dansade. I naturtillståndet är sång och dans ett uttryck af naturlig och frisk glädje. I de älsta tiderna och hos folk som voro naturen närmre än vi, var dansen, liksom sången, ett behof vid religiösa fester och utgjorde en del af kulten. Derfor heter det också i psalmerna; »Israels barn fröjde sig öfver sin konung och lofsjunge hans namn under dans.» Vid ett glädjetillfälle omtalas ock, att Mirjam, Arons syster, tog en puka i sin hand och alla kvinnorna följde henne »med pukor och dans»; och David dansade ju väldeligen framför herrns ark.

Hos de så högt bildade grekerna och romarne hade dansen blifvit en konst och utgjorde en vigtig del af upp-

fostran samt gälde för en helsosam öfning för kroppen. Men äfven i Grekland blefvo danserna en helig förrättning och, enligt Strabo, ansågs dansen vara särdeles egnad att förena människornas själar med gudarne. Greklands störste män, skalder, fältherrar och filosofer öfvade sig i danskonsten. Sofokles och Epaminondas voro skickliga dansörer. Sjelfve den vise Sokrates ansåg det vara en pligt att öfva sig deri för att gymnastisera kroppen och göra den mjuk och böjlig och den icke mindre vise Plato kallar dansen för »en kostlig gudagäfva» och anförde ibland ringdanser.

När kristendomen kom, blefvo ej, såsom man i allmänhet tror, de »hedniska» bruken afskaffade, utan upptogs och förenades med den kristna religionen. I de första århundradena förhäriligade s. k. glädje- och fredsdanser de kristna högtidligheterna. Theodosius förtäljer i sin kyrkohistoria om de kristne i Antiokia, att de dansade i kyrkan och på martyrernas grafvar, och alla vittnesbörd från dessa tider stämma öfverens derom, att hvarje större fest hade sina särskilda hymner och danser. De gamla biskoparne kallades också för »anförare af Präsules heliga ringar.» Nattetid plögade de kristne samla sig framför kyrkorna, sjunga sånger och dansa. Och sjelfva kyrkofäderna gifva till och med i sina skrifter dansen loford. Men snart urartade dessa nattliga fester till rysliga utsväfningar, så att upprepade förbud mot dylika tillställningar måste från det 7:de århundradet utfärdas af koncilier och påfvar.

Mot slutet af det 15:de århundradet uppstod den moderna sällskapsdansen i Italiens små praktälskande hofkretsar och öfverfördes derifrån till Frankrike och der utvecklades de högre konstdanserna. Men det är ej om dessa jag nu vill skriva. Jag vill ej heller på något sätt taga i försvar det galanteri och koketteri som utvecklas på »societetens» baler. Men jag vill säga några ord om dessa enkla, anspråkslösa tillställningar i sällskapskretsen, så glädjande och uppfriskande för de unga och gamla. Och jag påminner då först om hvad till och med en så kristen man som Luther säger i sin predikan öfver bröllopet i Kana: »Här torde nu någon fråga; är det syndigt att hafva musik och dans på bröllop? Man säger ju, att dansen har många synder med sig. Svar: om det hos judarne var brukligt att

dansa, vet jag icke. Men hvarest det är landets sed såväl som att bjuda gäster, vara högtidsklädd, äta, dricka och vara glad, der vet jag intet annat att fördöma härutinnan, än hvad som är omåttligt och otuktigt. Men att man derunder syndar, dertill är icke dansen ensam skulden. Man syndar ju ock vid bordet, ja, i sjelfva kyrkan. Att somliga göra sig till svin, dertill äro icke mat och dryck skulden. Så förhåller det sig äfven med dansen. Sker den blott med tukt och ärbarhet, så lemnar jag ett bröllop sin rätt och sed och dansar äfven sjelf med. Tron och kärleken låta hvarken dansa eller sitta bort sig, om du allenast är tuktig och måttlig. De små barnen dansa ju, utan att försynda sig; gör så du med: blif ett barn, så skadar dansen dig icke, men vore dans i sig sjelf synd, så borde man icke heller lemna barnen frihet dertill.»

Dessa Luthers kraftiga och enkla ord, som hvar och en kan läsa i hans högmessopredikan på andra söndagen efter trettondagen, tycks ha blifvit alldeles bortglömda af vår tids lutheraner — dessa fariséersinnen, som anse att hvarje stund af naturlig och frisk glädje kommer att af en gud bestraffas med evigheter af kval. Men i detta fall håller jag med Luther.

Jag tänker särskildt på dessa små anspråkslösa tillställningar i stad och på land, då unga män och kvinnor isynnerhet bland den arbetande klassen efter veckans mödor och släp, slit och bekymmer komma tillsammans att en afton få glädjas som fria människor med lekar och danser i otvungen frispråkighet och gladt skämt. Allmänt fördöma de kristne sådana fester och anse dem vara mycket syndiga, men jag tror på det goda i människonaturen och tvekar ej att taga äfven dessa tillställningar en smula i försvar mot de kristnes fördömsedomar. Dessa män och dessa kvinnor, som då träffas, få ofta under veckan lära att betrakta sig såsom människor de der endast blifvit skapade att lyda, släpa och arbeta för andra utan att tänka på egen lycka och glädje. Det kanske icke är så ofta de få höra några vänliga ord. De bli så ofta afsnästa och bemötta med vräsigheter och till och med med skymford. De få lära sig att tåla allehanda förödmjukelser och tiga och lida. De behöfva en stund i veckan, då oket ej hvilat på deras skuldror, då de få komma

samman som sjelfständiga och fria män och kvinnor, lära känna hvarandra, utbyta tankar och idéer och rådgöra om hvad som närmast intresserar dem. Ingen gud har förbjudit dem det eller skall någonsin fördöma dem därför. Men härmed har jag ju ej tagit omåttlighetens, rusets eller de otyglade lidelsernas råa fröjder på något sätt i försvar. Jag har tänkt på dessa folkets enkla och oskyldiga samkväm, på måttlighetens, sansens, nykterhetens, taktens och vänskapens glädjestunder.

Bland de af de kristne afgjordt fördömda »verldens nöjen» är

teatern

också ett. Jag tror de kristne äro lätt räknade, som mena, att det ej är synd att gå på teatern. Den baptist, metodist, frälsningssoldat eller waldenströmare som en gång skulle visa sig på ett sådant s'älle, skulle med säkerhet bli utstruken ur dessa heliga församlingar. Teatern, säga de kristne, är djefvulens tempel, och skådespelare sådana som Hillberg, Fredrikson, Bergström, Lindberg kunna aldrig hoppas en gång få sitta till bords med Abram, Isak och Jakob eller få spela på himmelens gullharpor, ty de hafva ej »tvagit sina kläder och gjort dem hvita i Lammets blod!»

Hvad är då teatern? I allmänhet en spegel af lifvet, en bildningsanstalt med ädla syften. Opran afser att göra konstens och musikens skönaste skapelser tillgängliga för massorna och den dramatiska teatern afser att i lefvande bilder framställa historiska tilldragelser, med löjets och satirens skarpa vapen gissla dårskaper och laster och väcka de goda böjelserna och bättre känslorna i menniskonaturen.

De som fördöma teatern äro i allmänhet sådana som aldrig varit der och som städse ansett det vara synd att gå dit.

Jag vill visst icke förneka att pjesar af föga eller intet värde jemväl stundom spelas der, men många stycken, som der uppföras, äro af tusenfalt mera bildande och förädlade betydelse än vissa högmesso- och aftonsångsgudstjänster i de kristna kyrkorna. Det verkliga lifvet talar kraftigare än några predikningar. Låt vara, att den verld, som framställes på tiljans plankor och bakom rampens sken, är begränsad — det är dock ett stycke lif, som det i många afseenden kan

göra oss godt att betrakta och hvaraf viktiga lärdomar kunna hemtas. Der framhållas ofta missförhållanden som presterna aldrig våga tala om, och der uttalas allvarliga sannings- och väckelseord. Der hållas nykterhetspredikningar kraftigare och allvarligare än någon goodtemplartalare någonsin kunnat det. Och visste jag en man, som var slaf under detta begär, skulle jag hellre ge honom en biljett att gå och se »Fällan» än att gå och höra Wawrinsky, C. O Berg eller någon annan nykterhetspredikant, huru värtalige desse än må vara. Och jag är viss om att den predikan om dryckenskapens förbannelse, han fått till lifs på teatern, i outplånliga drag skulle inpräglas i hans sinne: allt det elände och all den uselhet, denna fattigdomens nakenhet, barnens hungersrop, hustruns tårar, dottrens frestelser och alla dessa många olyckor som härstammade från mannens slaveri under dryckenskapen — och till sist denna förfärliga tafsla, som ingen hvilken en gång sett den någonsin kan glömma: huru denne man, som förr var så välbergad, glad och lycklig, vrider sig i delirium på en halmbädd under de förskräckligaste syner och förbannelser, huru han i ångest kastar sig af och au, huru han vrider sig som en mask, huru han tycker sig vara omgifven af en mängd onda andar, hvilka tortera honom — och så, huru han förtviflad springer upp och skriker på hjälp från allt detta onda, huru hans blickar stirra i vansinne, huru han kämpar och gråter, tills han slutligen faller ner, död, omgifven af sina förskräckta barn och den ädla kvinna som gjort hvad hon kunnat för honom. Denna allvarliga historia, lefvande framställd, är säkert den kraftigaste nykterhetspredikan som någonsin blifvit hållen.

Andra pjeser gissla andra laster. Se t. ex. Galleotto, och ingenting torde tydligare visa, hur det illvilliga och lömska förtälet som smyger kring bland människorna, skapar brott der inga brott finnas, förpestar luften och tar lifvet af dem som intet ondt gjort.

De kristne tala om pånyttfödelser i kyrkor och kapell. Man skulle kunna tala om pånyttfödelser på teatern. Men hvad som der sker, sker i det tysta och fördolda. Man räknar der ej de frälste i siffror. Men dock, hur mången allvarlig föresats, hur mången ädel tanke, hur mången försö- nande känsla har ej der blifvit väckt!

När allt kommer omkring, fins det bra mycket allvar i »verldens» af presterna så illa sedda nöjen också. Men det vilja de ej veta något af. Sina tråkiga klagovisor och om stor okunnighet och vidskepelse vittnande orationer förklara de vara — guds ord! Men sanningen är icke alltid lika stor som anspråksfullheten.

Aldrig skulle något »guds barn» kunna uppträda på scenen, och de som der uppträda anses ju af de kristne som om de för evigheten gifvit sig djefvulen i våld. Och dock äro många af dessa män och kvinnor allvarligare och bättre predikanter än någon af kyrkans lejde tjenare. »Det torde också vara tvifvel underkastadt, på hvilken sida om ridån de störste syndarne befinna sig», sade rektor Siljeström härom året vid en riksdagsdebatt i teaterfrågan, då någon guds man beskärmat sig öfver skådespelarnes omoraliska lif, såsom de kristne alltid bruka göra, när de icke ha några andra skäl.

Mycket skulle man dock misstaga sig, om man trodde att

lifvets lycka

vore att finna särskildt i dessa förströelser, nöjen eller idrotter. »Vår sällhet», säger William Channing, »beror ej så mycket på hvad vi ega, utan fastmer på hvad vi äro — icke af det som tillskyndas oss utifrån utan af den i vår själ inneboende renheten och kraften.» När det gäller en af lifvets vexlingar och skiften oberörd och varaktig lycka, spela dessa stundens vederkvickelser, konstnjutningar och förströelser en underordnad roll. Att bilda sin personlighet till en god karaktär med en fast vilja att fylla sin lifsuppgift och trots allt vara trogen sitt bättre jag är den första förutsättningen för ett lyckligt lif. De stunder då vi helt uppgå i vår lifsgering och egna oss åt kallets pligter äro då de högsta och enda rätta glädjestunderna. Då man funnit sin plats och fått ett arbete, som ger lifvet värde och helt sammanfaller med ens vilja, har man i detta medvetande en källa till kraft, tröst och glädje i stunder då andra skulle duka under. Man behöfver då ej i blaserad lifsleda göra en eller annan handling som försonar med tillvaron och ger tillfredsställelse för ett ögonblick, utan hela lifvet fylles af en stilla glädje och frid, äfven om vår omgifning, det mäk-

tiga samhället eller våra vänner säga att det är den orätta vägen vi gå.

Många äro väl de som »klufvit sig sjelfva i tu», men endast för att kasta bort sin egen bätte del och bli nollor i en million, viljelösa instrument i en stor maskin och offra sina egna tankar för den allmänna opinionen, sanningen för kyrkan, pligten för konvensansen, samvetet för lagen. Och häri ligger tidens stora sjukdom: personligheternas försvinnande i den allmänna formen. Deraf den allmänna otillfredsställelsen med lifvet, som då ej längre får någon personlig betydelse för individen. Deraf den stora okunnigheten om det högsta och bästa af alla verdens nöjen:

arbetsglädjen,

och den inre lycka, frid och tillfredsställelse denna gifver. Den som ej erfarit *den* glädjen vet ej hvad det vill säga att lefva och vet ej, hvad verklig lycka är.

Pris 10 öre.

Rekvisioner sändes till »Fritänkarens» (»Tänk Sjelfs») Expedition, Engelbrektsgatan 43 B, Stockholm.

